

ESZKÖZKÉSZLET A BIZTONSÁGOSABB ÉS EGÉSZSÉGESEBB ÉJSZAKAI ÉLET ELŐSEGÍTÉSÉHEZ. A HEALTHY NIGHTLIFE HANDBOOK ÉRTÉKELÉSE

Mervó Barbara, Kun Bernadette, Demetrovics Zsolt

Összefoglalás

Háttér: A nemzetközi együttműködésben megvalósuló Healthy Nightlife Toolbox (HNT, Biztonságos Éjszakai Szórakozás Eszköz-készlet) projekt célja az alkohol és más pszichoaktív szerek okozta ártalmak csökkentése a rekreációs színtereken megjelenő fiatalok körében. Az Európai Unió által támogatott projektben öt tagállam (Egyesült Királyság, Belgium, Hollandia, Magyarország és Spanyolország) egy-egy intézménye vesz részt. A Healthy Nightlife Toolbox egy internetes portálon keresztül tesz elérhetővé egy Kézikönyvet, szakirodalmi adatbázist, bizonyítottan hatékony intervenciók gyűjteményét, illetve elősegíti a parti-szcénában végzett drog- és alkohol-prevenációs tevékenységekkel kapcsolatos információk cseréjét. Az összegyűjtött ismeretek és tapasztalatok terjesztésének központi eszköze a Kézikönyv (Healthy Nightlife Handbook), amely tartalmazza a hatékony programok modelljeit, strukturált módszert ezek kialakításához, valamint olyan információkat, amelyek segítségével azonosíthatók és kivitelezhetők olyan, a körülményekhez illeszkedő hatékony intervenciók és irányelvek, amelyek hozzájárulhatnak a drogokkal és alkohollal kapcsolatos ártalmak csökkentéséhez a rekreációs színtéren. Célkitűzés: Célunk a Kézikönyv és az adatbázis gyakorlati alkalmazásának monitorozása és értékelése volt. Módszer: A vizsgálatban kilenc szervezetet kértünk fel a Kézikönyv értékelésére, valamint a Kézikönyv és az adatbázisok gyakorlati alkalmazására egy a rekreációs színtér biztonságosabbá tételét célzó projekt megtervezése során. A folyamatértékelés keretében a Kézikönyvről alkotott véleményeket és fejlesztési javaslatokat mértük fel, míg az eredményértékelés során a kialakított projekttervek kerültek értékelésre független szakemberek segítségével.

Abstract

Background: Goal of the Healthy Nightlife Toolbox (HNT) international project is to reduce harm from alcohol and drug use among young people in recreational settings. Five organisations of five member states of the European Union (Belgium, Holland, Hungary, Spain and the United Kingdom) participate in developing the project financed by the EU. The Healthy Nightlife Toolbox has been designed for local, regional and national policy makers and prevention workers, to help reduce harm from alcohol and drug use among young people. The project aims to disseminate information on high quality interventions in nightlife settings (Intervention database), provide a resource for relevant academic literature (Literature database), and encourage the exchange of knowledge about drugs and alcohol prevention in nightlife settings via an online forum. A core instrument in the dissemination of the gathered knowledge and experience is a handbook (Healthy Nightlife Handbook) that provides models of good practice and a structured method to identify, plan and implement suitable effective interventions and policies in order to reduce drug and alcohol related harm in nightlife settings. In addition, the toolbox contains contact details of experts who can provide advice and guidance when planning intervention projects. Aims: We aimed to monitor and evaluate the Handbook and the databases in practice. Method: Nine organisations were asked to evaluate the handbook and to apply the handbook and the databases in practice while planning a safer nightlife intervention project. In the course of process evaluation feedback on the handbook and suggestions for further improvement were collected, while for outcome evaluation the developed project plans were evaluated

Minta: A válaszadásban és a projekttervek kialakításában nyolc magyarországi és egy olasz szervezet képviselői vettek részt. Eszközök, eljárás: A vizsgálat során egy adatlap és öt kérdőív került kialakításra, valamint kidolgoztunk egy értékelőlapot a projekttervek értékeléséhez. A kérdőívek nyitott és skálakérdéseket egyaránt tartalmaztak, az egyes kérdőívek önálló kitöltésére a partnereknek megközelítőleg egy hónap állt rendelkezésre. Eredmények: A vizsgálat eredményei szerint a Healthy Nightlife Toolbox a szolgáltatók szemében is hiánypótló vállalkozásnak számít. A könyv a vizsgált szempontok mentén jól felépített, átlátható, gyakorlatias és könnyen alkalmazható eszköznek bizonyult, ugyanakkor az is kiderült, hogy a szolgáltatók szerint érdemes lenne nagyobb figyelmet szentelni a kulturális különbségeknek, valamint a kommunikáció témakörének. Az eredményértékelés tapasztalatai szerint a Kézikönyv meggyorsította és megkönnyítette a projektterv elkészítésének munkafolyamatát, illetve pozitívan befolyásolta annak eredményét, vagyis a segítségével készült projekttervek rendezettebbé és logikusabbá váltak. Következtetések: Összefoglalva az eredményeket elmondható, hogy a Kézikönyv – a kialakítás szándékával megegyező módon – megfelelő segítség és jól működő eszköz az éjszakai rekreációs szintéren végzett programok kialakításában. Ezen állítás érvényességének megerősítéséhez azonban további feladatot jelent a szerzők számára a tényleges alkalmazás, vagyis a programok kivitelezésének monitorozása.

Kulcsszavak: biztonságos szórakozás, rekreációs szintér, alkohol- és droghasználat, Healthy Nightlife Toolbox, értékelés

with the help of independent experts. Sample: Representatives of eight Hungarian and one Italian organisation have participated in the study by answering our questions and creating the project plans. Tools, procedure: An information sheet, five questionnaires and an evaluation sheet for the project plans were created for the study. Questionnaires contained both opened and scale questions and partners had approximately one month for answering each questionnaire. Results: According to the results Healthy Nightlife Toolbox fills in a gap in the eye of the organisations as well. Handbook proved to be a well-structured, clear, practical and easy to handle tool along the examined criteria, however participants also suggested it would worth paying more attention to cultural differences and the issue of communication. Based on the experiences of outcome evaluation, following the steps suggested by the handbook made work phase of creating a project plan faster and easier and had a positive influence on the quality of the outcome; thus project plan became more organized, clear and its structure more logical.

Conclusion: Summarizing the results we can state that the handbook, in accordance with the aims of the project, is an adequate and effective tool in creating intervention programs in nightlife settings. For further support of this statement however, monitoring implementation of the created nightlife projects is a future task for the authors.

Keywords: safer nightlife, recreational scene, alcohol and drug use, Healthy Nightlife Toolbox, evaluation

Köszönetnyilvánítás

A kutatást az Európai Unió Közegészségügyi Program Végrehajtó Ügynöksége (Public Health Executive Agency, PHEA) (2006345 – HNT) támogatta.

A vizsgálat kivitelezéséhez javaslataikkal nagyban hozzájárultak a Healthy Nightlife Toolbox projekt munkatársai:

Ninette van Hasselt, Aukje Sannen és Lotte Voorham (Stichting Trimbos Instituut, Utrecht, Hollandia)

Mark Bellis, Karen Hughes és Sara Hughes (Liverpool John Moores University, Liverpool, Egyesült Királyság)

Jochen Schrooten, David Möbius és Tina van Havere (Vereniging voor Alcohol-en andere Drugproblemen, Brüsszel, Belgium)

Amador Calafat, Nicole Blay (Instituto y Red Europea para el Estudio de los Factores de Riesgo en la Infancia y Adolescencia, Palma de Mallorca, Spanyolország).

Köszönettel tartozunk továbbá a Kézikönyv értékelésében aktívan közreműködő partnereinknek: Varga Dánielnek (Kék Pont Party Service, Budapest), Berényi Andrásnak és Juhász Béla Szilárdnak (Lelkierő Egyesület, Debrecen), Hegedűs Gyulának (Agraria Party Service, Eger), Zsoldos Andreának (Tükör Drogambulancia, Kaposvár), Boldizsár Imrének (INDIT Buli Segély, Pécs), Hoffer Szilviának és Buzás Tibornak (Markusovszky Kórház Drog Szakambulancia, Szombathely), Knyihár Ágnesnek és Mező Andreának (Mi-Értünk Egyesület, Békéscsaba), Kálmán Lászlónak (Mi-Értünk Egyesület, Orosháza), valamint Luca Fornarinak (ALA Milano Onlus, Milánó, Olaszország), akik vállalták a Kézikönyv gyakorlati alkalmazását munkájuk során, és készek voltak tapasztalataikat megosztani velünk.

Külön köszönettel tartozunk tovább Dr. Rácz Józsefnek szakértői munkájáért, amellyel nagyban hozzájárult a Kézikönyv módosítási javaslatának kidolgozásához, illetve Nádas Eszternek és Kovacsics Leilának a projektervek értékelésében nyújtott segítségükért.

1. Bevezetés

A Healthy Nightlife Toolbox (HNT, Biztonságos Éjszakai Szórakozás Készlet) projekt célja az alkohol és más pszichoaktív szerek okozta ártalmak csökkentése a rekreációs szintéren jelen lévő fiatalok körében. A Healthy Nightlife Toolbox egy elektronikus portálon keresztül (www.hnt-info.eu)¹ tesz elérhetővé egy szakirodalmi adatbázist, bizonyítékokon alapuló intervenciók gyűjteményét, illetve elősegíti a parti-szcénában végzett drog- és alkoholprevenciós tevékenységekkel kapcsolatos információk cseréjét. Az összegyűjtött ismeretek és tapasztalatok terjesztésének központi eszköze a Kézikönyv (Healthy Nightlife Handbook), amely tartalmazza a bizonyítottan legjobb gyakorlatok modelljeit, köztük egy strukturált módszert, amelynek segítségével azonosíthatók és kivitelezhetők olyan, a körülményekhez

¹ A www.hnt-info.eu portál várhatóan 2009. decembertől elérhető a látogatók számára.

illeszkedő hatékony intervenciók és irányelvek, amelyek hozzájárulhatnak a drogokkal és alkohollal kapcsolatos ártalmak csökkentéséhez a rekreációs szintéren. A Kézikönyv elérhető lesz minden szakember és szakmapolitikai szereplő számára az EU tagállamaiban. A Kézikönyvet és adatbázisokat tartalmazó internetes felület lehetőséget kínál majd arra is, hogy a témával foglalkozó szakemberek és a téma iránt érdeklődő laikusok párbeszédet kezdeményezhessenek, továbbá különböző módokon – pl. elektronikus hírlevél formájában – informálódjanak a legaktuálisabb eseményekről. Az Európai Unió által támogatott projektben öt tagállam – Egyesült Királyság (John Moores University, Liverpool), Belgium (Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen, Brüsszel), Hollandia (Stichting Trimbos Instituut, Utrecht), Spanyolország (Instituto y Red Europea para el Estudio de los Factores de Riesgo en la Infancia y Adolescencia, Palma de Mallorca) és Magyarország (Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, Budapest) vett részt. A Nemzeti Drogmegelőzési Intézet egyik fő feladata a projektben a Kézikönyv és adatbázis gyakorlati alkalmazhatóságának értékelése volt nyolc magyarországi és egy olasz szervezet segítségével.

2. A vizsgálat célkitűzése

A vizsgálat legfontosabb céljait az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- A Kézikönyv által javasolt struktúra és intervenciók tesztelése,
- A Kézikönyv alkalmazhatóságának vizsgálata különböző kulturális környezetben,
- A Kézikönyv alkalmazhatóságának vizsgálata különböző jellemzőkkel bíró programok esetében, valamint
- Módosítási javaslatok kidolgozása a Kézikönyvre vonatkozóan.

A vizsgálat legfőbb célja annak felmérése volt, hogy a Kézikönyv alkalmazása mennyiben tud hozzájárulni a parti-szcénában dolgozó szolgáltatók számára a hatékonyabb működéshez. Ebből kifolyólag a következő kérdések kerültek megválaszolásra a vizsgálat során: „Vajon a Kézikönyv alkalmazható és elfogadható eszköznek bizonyul-e a célcsoport (prevencióval foglalkozó szakemberek) szemében?”, illetve „Vajon a Kézikönyv alkalmazása hatékony segítséget jelent-e a szolgáltatók számára akár a szolgáltatásaik fejlesztéséhez, bővítéséhez vagy magasabb színvonalon történő megvalósításához, akár pedig új szolgáltatás esetén annak megtervezéséhez, előkészítéséhez és elindításához?”

Mind az eredmény-, mind a folyamatértékelés része volt a vizsgálatnak. A vizsgálat keretében az intervenciókat a Kézikönyvnek a szolgáltatók számára történő rendelkezésre bocsátásában definiáltuk. Ennek megfelelően a folyamat- és eredményértékelést az alábbiakban határoztuk meg.

– A folyamatértékelés során a Kézikönyv fogadtatását és használhatóságát vizsgáltuk. A folyamatértékelés során azt is felmértük, hogy a célcsoport milyen mértékben képes a Kézikönyv iránymutatásait átültetni a tervezés gyakorlatába. Az értékelés a szolgáltatók által kitöltött kérdőívek alapján történt.

– Az evaluáció idejének rövidege (6 hónap) miatt az eredményértékelés nem a fejlesztések megvalósítására, hanem a fejlesztési terv elő- és elkészítésére vonatkozott. Az eredmény-evaluáció elsősorban a vizsgált szolgáltatók által elkészítésre kerülő projektervek értékelését foglalta magába, azaz annak vizsgálatát, hogy a Kézikönyv segítségével a szolgáltatóknak milyen mértékben sikerült az adott városra nézve reális és potenciálisan megvalósítható tervet kialakítani. A vizsgálat részeként a problémafelmérést, a helyi sajátosságok megismerését, a rendelkezésre álló kapacitások (emberi és anyagi források) adekvát felmérését is értékeltük, illetve azt is, hogy a szolgáltatóknak mennyiben sikerült ezekhez illeszkedő programokat kialakítani.

3. Módszer

3.1. Helyszínek és szervezetek

Nyolc magyar és egy olasz városban működő szervezet vett részt a vizsgálatban. Ezek kiválasztásakor két szempontot vettünk figyelembe: egyrészt a városok méretét, másrészt pedig a rekreációs színtéren már létező prevenciók, illetve ártalomcsökkentő programok jelenlétét, vagy ilyen jellegű program elindításának tervét. Előbbi szempontot az magyarázza, hogy a különböző méretű városok feltételezhetően eltérő problémával s eltérő intervenciók szükséglettel rendelkeznek, így fontos, hogy a Kézikönyv alkalmazhatóságát ezen különböző feltételek között elemezhessük. Másrésztől, az egyes városok jelentős eltérést mutatnak a tekintetben, hogy mennyire létezik már valamilyen ártalomcsökkentő kezdeményezés a térségben. A vizsgálat eredményeképp ugyanakkor fontos látnunk, hogy a Kézikönyv egyformán alkalmazható-e olyan helyszínen, ahol a cél új intervenciók kialakítása, illetve olyan helyszínen, ahol a meglévő intervenciók fejlesztése, illetve kiegészítése a szándék. Milánó részvétele a vizsgálatban lehetőséget nyújt arra is, hogy megnézzük, vajon a kulturális különbségek hatást gyakorolnak-e a Kézikönyv értékelésére. A kiválasztott városok és szolgáltatók a következők voltak:

- *Budapest*: Lakossága 1,7 millió fő. A 15–34 éves lakosság aránya 29,6%. Egy 2005-ben végzett kutatás (Demetrovics és Rácz 2008) 227 táncos szórakozóhelyet azonosított a fővárosban (100 ezer főre 13,3 szórakozóhely jut). Ezek közel 60%-ában tartanak elektronikus zenei rendezvényeket is. Budapesten

jelenleg egy, a parti-szcénában működő szolgáltatás aktív, a *Kék Pont Party Service*², amely az országban legrégebben, 1999 óta működik.

- *Debrecen*: Magyarország északkeleti részén található, az ország második legnagyobb városa. Lakossága 205 ezer fő. Az itt működő 20 szórakozóhely többsége (82%) rendez elektronikus zenei partikat is, ám többnyire csak alkalmilag. Debrecenben egyetlen olyan szolgáltató működik, a *Lelkierő Egyesület*, amely időszakosan végez ártalomcsökkentő tevékenységet partikon.
- *Eger*: Észak-Magyarországon található kisváros, lakossága 56 ezer fő, a városban összesen 6 szórakozóhely működik. Ezek fele rendez alkalmilag elektronikus zenei partikat is. Egy szervezet, az *Agria Party Service* működik a városban, amely céljának tekinti a partikon történő ártalomcsökkentő tevékenységet, jelenleg azonban a szolgáltatás forráshiány miatt szünetel.
- *Siófok*: Lakossága 23 ezer fő. A Balaton partján fekvő város helyzete speciális, mivel a téli időszakban alig működik zenés-táncos szórakozóhely a városban. Május végétől augusztus végéig azonban mind a magyar, mind a külföldi nyaralók számára központi jelentőséggel bír az éjszakai életet illetően. A város 12 szórakozóhelye dominánsan (83%) rendszeres elektronikus zenei kínálatot él. A nyári időszakban a legintenzívebb partiélet ezeken, az akár több ezer fő befogadására képes helyszíneken zajlik. Partnerszervezetünk, amely ebben a térségben tervez éjszakai ártalomcsökkentő szolgáltatást, a kaposvári *Tükör Drogambulancia*. Az intézmény Kaposváron már kivitelezett korábban hasonló intervenciót, ami jelenleg is működik, azonban nem rendszeres jelleggel.
- *Pécs*: Magyarország legnagyobb városainak egyike, az ország dél-nyugati részén fekszik. Lakossága 158 ezer fő. Az összesen 23 itt működő táncos szórakozóhely kétharmadában rendeznek elektronikus zenei partikat is. Pécssett szintén több éve működik ártalomcsökkentő szolgáltatás a parti-szcénában, amelyet az *INDIT Buli Segély* elnevezésű szervezet valósít meg.
- *Szombathely*: Az osztrák határ közelében fekvő város lakossága 79 300 fő. Éjszakai élete viszonylag aktív, főként a városban található felsőoktatási intézményeknek köszönhetően, ennek ellenére a szórakozás biztonságosabbá tételét célzó intervenció még nem került kivitelezésre a térségben. A szervezet, amely ezt

² A Party Service elnevezést, mivel ez a Kék Pont szolgáltatásának márkanéve nagy betűvel írjuk, s ebben a formában ezen szolgáltatás megnevezésére tartjuk fent. A parti szerviz szolgáltatásokra, mint szolgáltatás formára, általánosságban kis betűvel és magyar átírással utalunk. Kivételt az *Agria Party Service* jelent, de itt mindig jelöljük, hogy nem a Kék Pont programjáról van szó.

a feladatot felvállalta, a szombathelyi *Markusovszky Kórház Drog Szakambulancia*.

- *Békéscsaba*: Magyarország Dél-Alföld régiójának egyik fővárosa. A lakosok száma kb. 65 000 fő, akik mellett megközelítőleg 3000 egyetemista tanul a városban, ezáltal a városban élő fiatalok száma viszonylag magas. Kábítószer-fogyasztással kapcsolatos ártalomcsökkentő szolgáltatásokat 2000 óta a *Mi-Értünk Egyesület* végez a régióban. Az éjszakai zenés-táncos élethez köthető ártalomcsökkentő tevékenységet 2008-ban végeztek először.
- *Orosháza*: Viszonylag kis település 30 000 lakossal, amely szintén Dél-Alföldön helyezkedik el. 2008 elején a *Mi-Értünk Egyesület* egy különálló, ártalomcsökkentéssel foglalkozó szervezeti egységet hozott létre a városban. A beszámoló további részében ezt az egységet különálló partnerszervezetnek tekintjük, mivel a békéscsabaitól teljesen elkülönült szolgáltatás bevezetését tervezik a rekreációs szcénában.
- *Milánó*: Olaszország második legnagyobb városa, 1 300 000 lakossal rendelkezik. Olaszország legtöbb lakost számláló tartományának (9,6 millió fő), Lombardiának központja, melyet világszerte a divat és design fővárosaként tartanak számon, valamint Európa legnagyobb gazdasági központjainak egyike. Milánó jelentős kínálattal rendelkezik az éjszakai szórakozóhelyeket illetően; több mint 100 közepes méretű (500/600 fő befogadására képes) táncos szórakozóhely van a városban. Igazán nagyméretű szórakozóhelyek azonban nincsenek Milánó belterületén. Éles különbségek vannak a szórakozóhelyek között a zene és a kínált szolgáltatások szerint is. Hétvégenként a városi szórakozóhelyek látogatóinak száma elérheti a 370 000-et. Epidemiológiai kutatások (ASL) szerint a droghasználat mértékének átlaga magasabb, mint az ország más részeiben. Szintén magas a nem rendszeres illegális drogfogyasztás (főként a kannabisz és a kokain a szórakozóhelyek látogatóinak körében) valamint 10% a lerészegedés 1 hónapra eső prevalenciája. Partnerünk, az *ALA Milano Onlus* 1997 óta végez ártalomcsökkentést a milánói parti-szcénában.

3.2. Eszközök

A kutatás során 5 kérdőív került kialakításra, valamint egy adatlap, amelyben rákérdeztünk a szervezet elérhetőségére és működésének alapvető adataira. A kérdőívek egyaránt tartalmaztak nyitott interjúkérdéseket, illetve 5-fokú skálán megítélhető állításokat (1 = *Egyáltalán nem*; 2 = *Kevésbé*; 3 = *Valamennyire*; 4 = *Elégg*; 5 = *Nagyon*). Az interjúkérdéseket a partnerek először írásban válaszolták meg,

majd interjúk során tisztáztuk, pontosítottuk a kérdésekre adott válaszokat. A nyitott kérdésekre adott válaszok terjedelmét nem korlátoztuk.

Az első kérdőív a Kézikönyv elolvasása utáni első benyomásokat mérte fel. A további kérdőívek – a Kézikönyv által javasolt munkamenethez igazodva – a problémafelmérés, a hálózatépítés, az intervenció kiválasztásának és a projektterv megírásának munkafázisára vonatkozóan vizsgálta a Kézikönyv résztvevők általi megítélését.

Adatlap

A vizsgálat legelején egy adatlapot töltöttünk ki a résztvevő szervezetek képviselőivel. Az adatlapon található kérdések felmérték a szervezet eddigi működésének időtartamát, a nyújtott szolgáltatások természetét, a szolgáltatások helyszínét és színterét, stb. Mindezek célja az volt, hogy feltárjuk a szervezetek közti olyan különbségeket, amelyek a résztvevőknek a Kézikönyvről alkotott véleményét esetlegesen befolyásolhatják.

Kérdőív a Kézikönyvvel kapcsolatos első benyomásokról

A Kézikönyv elolvasása után egy, az első benyomásokat feltáró kérdőív kitöltésére kértük a résztvevőket. Ezen kérdőív kitöltése még megelőzte a Kézikönyv tényleges használatát, tehát itt még tényleges tapasztalatok nélkül kértük az értékelést. A kérdőív 9 interjúkérdés mellett egy 33 tételes skálát tartalmazott. Az első interjúkérdés a partner átfogó véleményére, a Kézikönyvről kialakult benyomásaira irányult. A további nyitott kérdések magukba foglalták az arról kialakult véleményeket, hogy a válaszadók éreznek-e hiányosságokat vagy feleslegesen szereplő információkat a Kézikönyvben, tudott-e a Kézikönyv új információkkal szolgálni, illetve mennyire találják világosnak annak egyes tartalmi elemeit.

A 33 tételből álló, 5-fokú skálán értékelhető kérdőívet úgy alakítottuk ki, hogy a tételek az alábbi négy területet foglalják magukba:

Kezelhetőség/Átláthatóság. Ez a kérdéskör arra irányult, hogy felmérje, a Kézikönyv mennyiben nyújt könnyen kezelhető és átlátható információkat a szakemberek számára.

Adaptabilitás. Ez a kérdéskör azt mérte fel, hogy a Kézikönyv mennyire tűnik kulturális kontextustól függetlenül alkalmazhatónak a célcsoport szemében.

Egyértelműség/Világosság. Ezen kérdések a Kézikönyv egyértelműségét, a célok kijelölésének és az egyes munkafázisok ábrázolásának világosságát mérték fel.

Gyakorlati hasznosság/Praktikusság. A negyedik témakör tételei azt mérték fel, hogy a Kézikönyv milyen mértékben tűnik praktikusnak, használhatónak a gyakorlatban a célcsoport szemében.

A Kézikönyv által javasolt projekttervezési struktúra mentén, 4 alapvető munkafázist különítettünk el: a *probléma felmérését*, a *kulcsszereplőkkel való hálózatépítést*,

a megfelelő *intervenció kiválasztását*, illetve a *projekterv elkészítésének* munkafázisát. E fázisokra vonatkozóan négy különálló kérdőívet dolgoztunk ki, amelyek segítségével megvizsgáltuk a Kézikönyv munkafolyamatban megjelenő szerepét és a partnerek Kézikönyvről alkotott véleményét.

Projekterv felépítésének váza – Segédlet a projekterv megírásához

A projekterv megírásának munkafázisában, számos visszajelzés alapján úgy láttuk, hogy a szolgáltatók bizonytalanok a projekterv konkrét formáját illetően, és igény merült fel a tartalmi elemekkel kapcsolatos elvárások részletesebb tisztázására. Ezt a szükségletet alapul véve, készítettünk egy részletesebb vázlatot, amely útmutatóként szolgált a partnerek számára a projekterv elkészítése során. A tapasztalatok, valamint a partnerek véleménye alapján úgy véljük, ez a segédlet a Kézikönyv hasznos kiegészítése lesz.

Értékelőlap a projektervek értékeléséhez

Az eredményértékelés indikátorainak operacionalizálása céljából egy értékelőlapot alakítottunk ki, amely az elkészült projektervek értékelését tette lehetővé. A 13 itemet tartalmazó értékelőlap annak a mérésére irányult, hogy a szolgáltatóknak milyen mértékben sikerült – a Kézikönyv instrukcióit figyelembe véve – a projektervet elkészíteniük. Az értékelőlap kérdései kitértek valamennyi releváns területre, amelyet a projektervnek tartalmaznia kellett (problémafelmérés, a rendelkezésre álló kapacitások, módszerek stb.). Értékeljük továbbá a célok meghatározásának helytállóságát és pontosságát, valamint a program ütemtervének, tervezett értékelési módjának és fenntarthatóságának realitását és a Kézikönyv szempontjainak való megfelelésségét is. Az értékelők a fentebb említett szempontok mentén, külön értékelőlapon, 5-fokú skála (1 = értékelhetetlen, teljesen inadekvát; 5 = kitűnő) segítségével értékelték a kilenc kidolgozott projektervet.

3.3. A vizsgálat menete

A vizsgálat kezdetén felvettük a kapcsolatot a magyarországi, éjszakai életben intervenció programot végrehajtó vagy ilyen programot tervező szolgáltatókkal, és felkértük őket egy személyes konzultáción való részvételre. A személyes konzultáció alkalmával ismertettük vizsgálatunk célját, és felkértük a szolgáltatót az abban való részvételre. Valamennyi megkeresett szolgáltató vállalta a részvételt, így az eredetileg tervezett három helyett összesen kilenc program monitorozására kerülhetett sor. A szolgáltatók képviselőivel megállapodtunk a vizsgálat menetében és havi rendszerességű csoportos, illetve szükség esetén, egyéni konzultáción való részvételben. Kivételt képezett az olasz partner, vele az előzetes személyes egyeztetést követően mindvégig e-mailen, illetve telefonon tartottuk a kapcsolatot.

A Kézikönyv alkalmazásával kapcsolatban a következő feladatok elvégzésében állapodtunk meg a kutatásban résztvevő partnerekkel annak érdekében, hogy elkülönült szakaszok mentén értékelhessük a Kézikönyv által nyújtott segítség mértékét a projekttervezés során. A vizsgálat egészére hat hónap állt rendelkezésünkre, így az egyes szakaszokra bő egy hónapot tudtunk tervezni.

1. A Kézikönyv elolvasása és teoretikus értékelése.
2. Problémafelmérés: az alkohol és a kábítószeres által az éjszakai élet színterein okozott problémák felmérése az adott városban, illetve ezek okainak azonosítása, amennyiben ez lehetséges.
3. Hálózatépítés: a lehetséges kapcsolati partnerek, valamint érdekeik és lehetséges felelősségkörük feltérképezése. Az elemzés egyúttal hasznos ötletet, tippet is nyújtott a helyi együttműködési hálózatok kiépítéséhez.
4. Intervenciók kiválasztása (és amennyiben szükséges, ezek kifejlesztése).
5. Projektterv elkészítése.

A fenti lépések sorrendje összhangban áll a tervezés Kézikönyv által javasolt menetével; illetve az értékelésről készült beszámolóinkban is ezt a struktúrát igyekeztünk követni a jobb átláthatóság érdekében.

Az első megbeszélés során valamennyi résztvevő megkapta a Kézikönyv magyar nyelvű változatát. A kérdőíveket elektronikus úton juttattuk el a résztvevőknek, akiknek a fentiek alapján egy hónap állt rendelkezésére minden munkafázis végrehajtására és az adott kérdőív kitöltésére, megválaszolására.

A Kézikönyv magyar nyelvű változatát 2009 márciusában juttattuk el a résztvevőkhöz. A csoportos konzultációkra ennek megfelelően 2009 áprilisa és szeptembere között hat alkalommal került sor, havi rendszerességgel. A találkozók az aktuális témák átdolgozására, az előző munkafázis során szerzett tapasztalatok átbeszélésére kerültek sorra, valamint megvitattuk a következő hónapra esedékes munkafázist, és kijelöltük a határidőt annak elvégzésére. A találkozók között e-mailben és telefonon vitattuk meg a felmerülő kérdéseket. Mint említettük, kivételt ez alól egyedül az ALA Milano Onlus képezett. Az ALA Milano Onlus képviselőjével Utrechtben, személyes találkozó keretében vettük fel a kapcsolatot. A földrajzi távolság miatt azonban a későbbiekben a személyes találkozó helyett kizárólag e-mailben, illetve telefonon tudtunk érintkezni egymással. A munka menetében és a határidőkben egyébként semmilyen eltérés nem volt a magyar partnerekhez képest.

4. Eredmények

4.1. A vizsgálatban résztvevő szervezetek főbb jellegzetességei

4.1.1. Főbb jellemzők

A résztvevők között a két legrégebbi szervezet az 1996 óta működő milánói Ala Milano Onlus és az 1997-ben induló budapesti Kék Pont Party Service. Éjszakai élet biztonságosabbá tételét célzó programot mindkét szervezet megalapításuk után egy évvel indított először. A legfiatalabb szervezetek, a MI-Értünk – Orosháza és a szombathelyi Tükör Drogambulancia egy, illetve két éve működnek csak, és éjszakai intervencióikat is a működés megkezdésének évében indították el.

Az alkalmazottak számában igen nagy eltérések vannak a szervezetek között, és ez leginkább a városok méretével, s ennek megfelelően a működtetett programok aktivitásával, feladatainak mértékével hozható összefüggésbe (lásd 1. táblázat). Ily módon a nagyobb városokban, a kiterjedtebb szolgáltatásokat nyújtó Budapesten és Pécsen 50, illetve 65 fő dolgozik a szervezeteknél, míg a kisebb városokban 7–16 fő. Milánó és Debrecen köztes helyet foglal el, itt 35, illetve 30 fő vesz részt a szervezetek munkájában.

4.1.2. Előzmények: a szervezetek által nyújtott szolgáltatások

Kék Pont Party Service – Budapest

A Kék Pont egy civil szervezetként működő drogzonzultációs központ. A közvetlen terápiás (ambuláns kezelés, rehabilitáció) munka mellett a szervezet aktív a megelőzés és az ártalomcsökkentés területén is; szolgáltatásokat nyújtanak nem csupán a szerhasználók, de családtagjaik, hozzátartozóik számára is. Három ambulanciáján a konzultáció, a pszichoterápia, a pszichiátriai rendelés és a közösségi ellátás egyaránt elérhető, megkereső programjai révén a város több pontján végeznek utcai szociális munkát. Mivel a Kék Pontban a drogzjelenséget egy összetett, egyéni-társas-társadalmi jelenségként értelmezik, aminek a drogzbetegség csak egy része, így azok a drogzhasználók, akik nem drogz betegek, vagy nem tartják magukat annak, szintén igénybe vehetik ingyenes szolgáltatásaikat, részt vehetnek alacsony küszöbű programjaikban, jogsegélyszolgálatuk pedig a drogz törvény útvesztőiben segíti eligazodásukat.

A Kék Pont Party Service a Kék Pont ártalomcsökkentő programja, amely az elektronikus zenei szcénában van jelen 1998 óta. Elsődleges célja a biztonságos szórakozás és a biztonságos táncolás megteremtése a partizó fiatalok számára, valamint olyan szerhasználati tulajdonságok és attitűdök kialakítása a szerhasználók körében, amellyel a szerhasználatból adódó szociális és egészségügyi ártalmaikat minimálisra csökkenthetik. A Party Service szolgáltatásai: ásványvíz, szőlőcukor,

1. táblázat. A szervezetek alapvető adatai az Adatlap alapján

Szervezet neve	Alapítás éve	Alkalmazottak száma	Fizetett alkalmazottak száma	Önkéntesek száma	A juttatás módja	Éjszakai intervenció jelenleg	Éjszakai intervenció kezdete
Kék Pont Party Service (Budapest)	1997	50	30	20	Alkalmazottként / Rendszeres	Igen	1998
Lelkierő Egyesület (Debrecen)	2003	30	12	18	Rendszeres	Igen	2004
Agria Party Service (Eger)	2004	14	0	14	Nincs juttatás	Inaktív	2004
Tűkőr Drogambulancia (Kaposvár)	2007	7	7	0	Rendszeres	Igen	2007
INDIT Buli Segély (Pécs)	1999	65	49	16	Rendszeres / Óradíj	Igen	2000
Markusovszky Kh. Drog Szakamb. (Szombathely)	2003	7	6	1	Rendszeres / Óradíj	Nem	
Mi-Értünk Egy. (Békéscsaba)	2000	16	6	10	Rendszeres	Igen	2008
Mi-Értünk Egy. (Orosháza)	2008	8	3	5	Rendszeres	Igen	2008
Ala Milano Onlus (Milánó)	1996	35	25	10	Alkalmazottként / Rendszeres	Igen	1997

speciális informatív szórólapok, vitaminok és ásványi anyagok, gumióvszer osztása, pihenési (chill out) lehetőség, valamint segítségnyújtás a testi vagy lelki rosszullet esetén. Valamennyi szolgáltatás ingyenes és anonim. A Party Service önkéntesei maguk is az elektronikus zenei szcéna aktív szereplői, így a partikultúra hazai fejlődésének és kibontakozásának elősegítése, a fiatalok szórakozásának teljesebbé tétele fontos elemként szerepel a Kék Pont küldetésében.

A szolgáltatás jelenleg nem rendszeres jellegű, csak kiemelt rendezvényeken van jelen, mert a Party Service munkatársai szubjektív beszámolók, szóbeli visszajelzések alapján úgy ítélték meg, hogy a budapesti fiatalok megváltozott szerfogyasztási szokásai a stratégia módosítását indokolják.

Lelkierő Egyesület – Debrecen

A debreceni Lelkierő Egyesület célja, hogy egy olyan civil hálózat részeként működjön, amely az ifjúsági korosztályt egyéni és csoportos formában segíti a problémák megoldásában, a konfliktusok, krízishelyzetek megelőzésében és kezelésében. Az egyesület az Észak-alföldi régióban végez segítő jellegű tevékenységeket. Különböző szolgáltatásokat kínál, így 18 és 35 év közötti pszichiai betegségtől szenvedő, illetve szenvedélybeteg fiatalok közösségi ellátását, fogyatékkal élő fiatalok segítségét, szenvedélybeteg alacsonyküszöbű ellátását, illetve munkaerő-piaci tanácsadó szolgáltatást. Konzultációs centrumot hoztak létre a Debrecen Plázában, egy komplex lelki egészségvédelemmel kapcsolatos internetes portált működtetnek, mentálhigiénés filmklubot szerveznek, továbbá képzéseket biztosítanak segítőik és laikusok számára egyaránt.

A „*Mozgó-társ*” szolgáltatás során szórakozóhelyeken, nyári fesztiválokon szakképzett munkatársak és a kiképzett önkéntesek, kortárssegítőik fix helyen biztosítanak pihenési, felfrissülési lehetőséget. Kérdőívek kitöltésével és beszélgetésekkel teremtenek kapcsolatot a célcsoporttal, emellett tájékoztató kiadványokat terjesztenek, és információkat adnak a városban fellelhető segítő szolgáltatásokkal kapcsolatban. Az ártalomcsökkentés erre elkülönített helyen történő elsősegélynyújtás, továbbá vitaminok, ásványvíz, óvszer, gyümölcs osztása formájában jelenik meg. Ezt a rekreációs szintéren végzett ártalomcsökkentést heti 6 órában 3 munkatárs végzi. A szolgáltatás 2004 óta működik.

Elméleti koncepcióként az integrált prevenció megközelítést jelölték meg, melyet az alacsonyküszöbű szolgáltatások szakmai standardjainak megfelelően, megkereső és ártalomcsökkentő tevékenységgel alkalmaznak. A szolgálat hatékonyságát közvetlenül vizsgáló kutatás nem készült, csupán a kapcsolatfelvételek számából következtetnek az intervenció szükségességére.

Agria Party Service – Eger

A szolgáltató maga egy éjszakai intervenció projekt, azaz az előző két szervezettel szemben, ahol a parti szerviz szolgáltatás csupán egy a szervezet programjai

közül, jelen esetben a szervezet kizárólagosan ezzel a tevékenységgel foglalkozik. A projekt célja a „biztonságos táncolás” és a „Biztonságos Szórakozóhely Program” (Demetrovics és Pelle 2000) célkitűzéseinek és térhódításának elősegítése Egerben és kistérségében. Cél továbbá ezen keresztül egy olyan szórakozási- és életviteli szokáskultúra elterjesztése, amely hatékonyan járulhat hozzá a célcsoport bűnelkövetővé és/vagy áldozattá válásának megelőzéséhez. A projekt kiemelt célként fogalmazza meg az elektronikus zenei szcénában szórakozó, drogokat (legális és feltételezhetően illegális szereket is) használó fiatalok elérését, megkereső (outreach), alacsonyküszöbű ártalomcsökkentést, illetve a terápiás-, vagy egyéb más intézményi kapcsolattal még nem rendelkező, problémás szerhasználók kezelőhely felé történő irányítását. A szolgáltatás 2004-től 2008-ig működött; vizsgálatunk kezdetekor azonban a szolgáltatás nem aktív.

Kaposvári Tükör Drogambulancia

Az intézmény 2007 májusa óta létezik. Az ambuláns ellátás mellett a szervezet egy nappali ellátót működtet, valamint krízisintervenciót, egyéni esetkezelést, tüssere-programot, ártalomcsökkentő és preventív jellegű szolgáltatásokat végez. A szervezet ezenfelül alkalmi jelleggel Bulisegély szolgáltatást is nyújt a város szórakozóhelyein. A Bulisegély célja a biztonságosabb droghasználat, biztonságosabb szexuális viselkedés, biztonságosabb táncolás elősegítése személyesen, illetve szóróanyagok által végzett felvilágosítás valamint ártalomcsökkentő eszközök révén. Ez a szolgáltatás az INDIT Közalapítvány Baranya Megyei Drogambulancia szolgáltatásának (l. alább) mintájára alakult, amely 2000 szeptemberétől működik. A tevékenységgel kapcsolatosan kizárólag a szolgáltatást igénybevevők számáról készült belső adatfelvétel ad visszajelzést.

INDIT Közalapítvány Pécs

A közalapítvány egészségügyi- és szociális szolgáltatási struktúrája lehetővé teszi a szenvedélybetegségek, valamint a következményes problémák megoldásának komplex kezelését, a különböző szintek és szolgáltatások közötti átjárhatóságot, illetve az egyén igényeire szabott legmegfelelőbb szolgáltatás lehető legegyszerűbb elérését. Az Alapítvány ily módon egyaránt biztosít járóbeteg és fekvőbeteg ellátást, továbbá megkereső ártalomcsökkentő szolgáltatást.

A 2000 óta működő *BuliSegély Szolgálat* célja (1) a legitim és illegitim drogokkal és a biztonságos szexualitással kapcsolatos objektív informálás (ingyen óvszer osztása), (2) szükség esetén a megfelelő intézménybe történő delegálás, (3) valamint a droghasználat során fellépő akut lelki, fizikai tünetek, problémák kezelése (szükség esetén vitaminok, ásványvíz, szőlőcukor adása). Az intervenció Pécssett változó rendszerességgel, általában havi 3–4 alkalommal működik. Az elméleti háttér az ártalomcsökkentés koncepciója adja, a pécsi intervencióról hatékonyságvizsgálat ez idáig nem készült.

Vas Megyei Markusovszky Lajos Általános, Rehabilitációs és Gyógyfürdő Kórház, Egyetemi Oktatókórház, Zártkörűen Működő Nonprofit Részvénytársaság, Drog Szakambulancia – Szombathely

2003 júliusától végzik a drogproblémával és gyakran egyéb szenvedélybetegséggel küzdők gyógyítását, kezelését. Mivel a Drog Szakambulancia a Pszichiátriai Osztály keretén belül működik, a betegeknek szükség esetén lehetőségük nyílik osztályos kezelésre is. A szervezet jelenleg nem végez ártalomcsökkentést a rekreációs színtéren, azonban 2009 szeptemberétől szeretnék szolgáltatásaik körét ilyen jellegű programmal bővíteni.

Mi-Értünk Békéscsaba Prevenációs és Segítő Egyesület

A Szervezet 2000-ben alakult, kiemelkedően közhasznú szervezatként működik. Alacsonyküszöbű, illetve az ártalomcsökkentés modelljét és módszereit használó szolgáltatásokat nyújt elsősorban Békés megye területén. Egyéni és csoportos formákban segítik a célcsoportokat, utcai megkereső programokat és bulisegély szolgálatot működtetnek több szórakozóhelyen. Prevenációs feladatokat is ellátnak, komplex egészséges életre nevelő programokat valósítanak meg iskolákban, kollégiumokban.

A *Bulisegély program* 2008 februárjában indult. Békéscsabán négy szórakozóhelyen (2 diszkó és 2 pub), kétheti rendszerességgel vannak jelen a segítők, akik óvszert, vitamint és ásványvizet biztosítanak a partizóknak. A biztonságos szórakozás elősegítése érdekében személyesen, illetve szóróanyagok segítségével adnak felvilágosítást, valamint szükség esetén komplexebb ellátás felé irányítják a fiatalokat. Elméleti koncepcióként az ártalomcsökkentés filozófiáját jelölték meg. Az intervenció hatékonyságáról vizsgálat nem készült.

Mi-Értünk Orosháza

A Mi-Értünk Alapítvány Orosházán működő egysége 2008 januárja óta működik. Alacsonyküszöbű szolgáltatások üzemeltetőjeként ártalomcsökkentő szolgáltatások jellemzik munkájukat. Orosházán is biztosított a tűcsere lehetősége, valamint vitamint és óvszert is rendelkezésre bocsátanak a szolgáltatásaikat igénybevevőknek.

2008 februárja óta a *Bulisegély* programmal Orosházán is rendszeresen jelen vannak szórakozóhelyeken. A hozzájuk fordulóknak a Bulisegély során, az információátadó tevékenység mellett, igény szerint ártalomcsökkentő szereket (óvszert, ásványvizet, pezsgőtablettát, vitamint, szőlőcukrot) is biztosítanak. A Bulisegély munkatársai két helyszínen dolgoznak. Az intervenció hatékonyságáról tanulmány nem készült.

Ala Milano Onlus

A szervezet egy Milánó városában működő non-profit egyesület, amely elsősorban megkereső tevékenységgel, ártalomcsökkentő szolgáltatásokkal és a szexuális úton terjedő betegségek (STD) prevenciójával, valamint ehhez kapcsolódó szolgáltatásokkal és kutatásokkal foglalkozik.

A szervezet által a rekreációs szcénában működtetett intervenció neve: „PrimaEpoi.it”. A program Milánó városában, diszkókban, pubokban és néha koncerteken kerül kivitelezésre. Az intervenció három pillére a kijelölt sofőr (Designated Driver) program, a drogprevenció és az „STD”: prevenció/a biztonságos szex promótálása. A szórakozóhelyen a segítők egy standot állítanak fel, ahonnan információs szóróanyagokat is osztanak. Fő cél a látogatók kapcsolatának kialakítása a szociális munkásokkal. A szolgáltatás 1997 óta működik, az utóbbi évben 1 felállítás/hét gyakorisággal. A szolgáltatás elméleti alapját a WHO által meghatározott ártalomcsökkentés képezi. Az intervenciók közül ez idáig a kijelölt sofőr stratégiáról készült összehasonlító tanulmány, amely szerint az eredmények alacsony hatékonyságot mutattak, ezért jelenleg az intervenció átstrukturálását és újbóli értékelését tervezik.

Összefoglalva a megelőző tapasztalatokra vonatkozó információkat, a kilenc partner közül nyolc rendelkezik előzetes gyakorlattal az éjszakai szintéren végzett intervenciókat illetően. Hét szervezet – bár nagyon eltérő formában és mértékben –, de jelenleg is aktívan végez ilyen tevékenységet. Különböző okokból és megint csak különböző mértékben, de valamennyi szervezetnél megjelent a változtatás igénye, azaz a szolgáltatás frissítésének, átalakításának vagy bővítésének szükséglete. A szombathelyi Markusovszky Drog Szakambulancia az egyetlen partnerünk, amely jelen pillanatban nem rendelkezik rekreációs szintéren végzett szolgáltatással, hanem új programként tervezi ezt bevezetni. Ugyanakkor, lényegében a budapesti Kék Pont Party Service által tervezett projekt szintén új intervenciónak tekinthető eddigi tevékenységeikhez viszonyítva, mivel természete radikálisan eltér az 1997 óta alkalmazott éjszakai élet biztonságosabbá tételét célzó programjaiktól. Hasonló a helyzet Milánóban is; a jelenleg tervezett projekt újszerűségét bizonyítja, hogy Olaszországban ez idáig nem hajtottak végre a tervezetthez hasonló intervenciót. A síófoki helyszínre tervezett projekt szintén úttörő vállalkozásnak számít. Bár a Tükör Drogambulancia már kétéves tapasztalatot szerzett a kaposvári éjszakai szintéren végzett programja révén, a teljesen eltérő jellemzőkkel rendelkező új helyszín új típusú szolgáltatás kialakítását kívánja meg.

Az eddig végzett intervenciók hatékonyságának szisztematikus vizsgálatára egyedül Milánóban volt példa, és itt is csupán egyetlen kiragadott intervenciótípusra vonatkozóan. További három szolgáltató esetében készült belső statisztika az ellátott kliensek számáról (Debrecen, Kaposvár és Eger).

4.1.3. A szervezetek azonosított szükségletei

Arra a kérdésre, hogy a partner érezte-e már szükségét olyan információnak, ami segítséget jelenthet szakmai munkája tervezésében, kivitelezésében, a 9 partnerből csupán kettő adott nemleges választ (Budapest és Eger). A legnagyobb igény olyan összefoglaló anyagra vagy információs fórumra jelentkezett, amely magába foglalja más szervezetek gyakorlati tapasztalatait, továbbá normákat, legjobb gyakorlatokat, sikeres megoldási módokat közvetít a szolgáltatók számára (2. táblázat).

2. táblázat. A szervezetek által igényelt információk

	4.1. Felmerült-e Önben korábban, hogy szükséges lenne olyan információ vagy eszköz, ami segítséget jelenthet a szakmai munkájuk tervezéséhez, kivitelezéséhez? Ha igen, mi lenne ez?
Kék Pont Party Service (Budapest)	Nem.
Lelkierő Egyesület (Debrecen)	Szakmai módszertani, etikai normákra vonatkozó Kézikönyvre, valamint <i>tapasztalatokra</i> , praktikákra, külföldi „jó példákra” vonatkozó anyag.
Agria Party Service (Eger)	Nem.
Tükör Drogambulancia (Kaposvár)	Felmerült, mert a stáb nem rendelkezett <i>tapasztalattal</i> a szolgáltatásokat illetően az induláskor.
INDIT Buli Segély (Pécs)	Nem tudom meghatározni.
Markusovszky Kh. Drog Szakambulancia (Szombathely)	Igen. Drogprevenációs előadások tartásához és a parti szerviz kivitelezéséhez szükség lenne szakmai információra.
Mi-Értünk Egyesület (Békéscsaba)	Igen, mégpedig egy olyan információs fórum létrehozása, ahol összegezni lehet <i>gyakorlati problémákat</i> , és <i>más szervezetektől eltanulni azok megoldásait</i> .
Mi-Értünk Egyesület (Orosháza)	Igen, mégpedig egy olyan információs fórum létrehozása, ahol összegezni lehet <i>gyakorlati problémákat</i> és <i>más szervezetektől eltanulni azok megoldásait</i> .
Ala Milano Onlus	Hasznos lenne a szórakozókkal való kommunikáció mi-kéntjére és javítására vonatkozó információ.

Az Adatlap következő kérdése arra kérdezi rá, hogy a szolgáltatóknak szándékában áll-e használni a Kézikönyvet egy közeljövőben tervezett fejlesztéshez. Három szolgáltató gondolta úgy, hogy a Kézikönyv használata nem fog érdemben hozzájárulni szakmai munkájukhoz. Meg kell jegyezni azonban, hogy ezek a szervezetek rendelkeznek a legtöbb tapasztalattal a szcénában végzett ártalomcsökkentésben.

A budapesti (Kék Pont) és a pécsi (Bulisegély) program az első két magyarországi programként indult, s közvetve vagy közvetlenül hatással voltak valamennyi későbbi projektre. A harmadik, kevésbé nyitott program (Eger) esetében hasonló a helyzet; ennek a programnak a vezetője a program indításakor már sok éves tapasztalattal rendelkezett, mivel korábban a budapesti programot vezette. A többi hat szolgáltató kifejezetten nyitottnak bizonyult a Kézikönyv használatára intervencióik továbbfejlesztéséhez, illetve az újonnan induló intervenció elindításához (Szombathely) (3. táblázat).

3. táblázat. A Kézikönyv használatának szándéka egy közeli fejlesztésben

	4.2. Tervez olyan konkrét fejlesztést a közeljövőben, amihez használná a HNT Kézikönyvet? Ha igen, milyen?
Kék Pont Party Service (Budapest)	Nem.
Lelkierő Egyesület (Debrecen)	Igen, mobil „rolling room” szolgáltatást tervezünk, aminek keretében a debreceni szórakozóhelyek előtt végeznénk ártalomcsökkentő és megkereső munkát.
Agria Party Service (Eger)	A jelenleg „alvó” szolgáltatás újjálesztéséhez szükség lenne néhány fontos dologra, de ez nem a Kézikönyv.
Tükör Drogambulancia (Kaposvár)	Nagyobb rendezvényeken való részvétel, pl. Ozora fesztivál, tavaly kaptunk meghívást, de nem tudunk elmenni (finanszírozás hiányában).
INDIT Buli Segély (Pécs)	Tervez fejlesztést, de a Kézikönyvnek nem érzi szükségét ehhez.
Markusovszky Kh. Drog Szakambulancia (Szombathely)	Igen, mindenképpen. Vas megyében tervezzük a parti szerviz megvalósítását.
Mi-Értünk Egyesület (Békéscsaba)	Igen, a jelenlegi szolgáltatás továbbfejlesztését tervezzük.
Mi-Értünk Egyesület (Orosháza)	Igen, Orosházán szórakozóhely váltásra készülünk, mely során új alapokra kívánjuk helyezni Bulisegély szolgáltatásunkat, valamint a biztonságos szórakozóhely kritériumait erőteljesebben kívánjuk képviselni ott.
Ala Milano Onlus	Igen, környezeti prevenció kivitelezését tervezzük, és szeretnénk munkánkat fejleszteni azáltal, hogy bizonyítottan hatékony elméleti koncepció talárára helyezzük azt.

4.2. A Kézikönyv átfogó értékelése

A Kézikönyv átfogó értékelése során, az 5-fokú skálán értékelhető zárt kérdések által vizsgált négy dimenzió a *Kezelhetőség/Átláthatóság*, *Adaptabilitás*, *Egyértelműség/Világosság* és a *Gyakorlati hasznosság/Praktikusság* volt.

Az *Adaptabilitás* kivételével valamennyi dimenzióban magas, a 4,5-et megközelítő átlagértékek születtek. A legkedvezőbb értékelést ezek közül az *Egyértelműség/Világosság* dimenziója kapta. Ezen kérdések a Kézikönyv egyértelműségét, a célok kijelölésének és az egyes munkafázisok ábrázolásának világosságát mérték fel. Hasonlóan kedvező megítélés jellemezte a *Kezelhetőség/Átláthatóság* dimenziót, amely a Kézikönyv logikus felépítésére, szerkezetének átláthatóságára és rendezettségére utal, illetve a *Gyakorlati hasznosság/Praktikusság* dimenziót is, arra utalva, hogy a legtöbb szolgáltató a Kézikönyvet egy gyakorlati szempontból hasznos eszköznek ítélte meg az intervenciók tervezése szempontjából. A dimenziók közül a legkevésbé kedvező, az előzőektől átlagosan közel egy ponttal elmaradó értékelést az *adaptabilitás* kapta. A szolgáltatók többsége úgy érezte, hogy a Kézikönyv érvényességét, a javasolt célok, irányelvek és lépések gyakorlatba ültetését bizonyos kulturális tényezők befolyásolhatják, akadályozhatják (4. táblázat).

4. táblázat. A Kézikönyv átfogó értékelése a vizsgált négy dimenzió szerint. A minimum és maximum értékek az egyes skálákon belüli tételekre adott értékek átlagára vonatkoznak

	Kezelhetőség/ Átláthatóság	Adaptabilitás	Egyértelműség/ Világosság	Gyakorlati hasznosság/ Praktikusság
átlag (szórás)	4,40 (0,34)	3,51 (0,86)	4,47 (0,55)	4,32 (0,35)
minimum	3,80	2,40	3,40	3,82
maximum	5,00	4,80	5,00	4,82

A nyitott kérdésekben a szolgáltatóknak a fentiekhez igen hasonló véleménye tükröződött. Az első kérdésre („Kérjük, írja le néhány mondatban átfogó véleményét, benyomásait a Kézikönyvről!”) adott válaszokban a fenti négy szempont a következőképpen jelent meg. A 9 partnerből 6 említette a Kézikönyv praktikusságát, gyakorlatiasságát, mint pozitívumot. 5 szervezet emelte ki a Kézikönyv jó felépítését, strukturáltságát, és az ennek köszönhető kiváló kezelhetőséget. A célok és alrendszerek világosságáról, egyértelműségéről 3 partner tett említést. Az *adaptabilitás* dimenzió tekintetében viszont három partner úgy vélekedett, hogy bizonyos intervenciók, vagy intervenciótípusok magyar környezetben csak nehezen alkalmazhatóak vagy kivitelezhetetlenek (5. táblázat).

5. táblázat. A szolgáltatók átfogó véleménye a Kézikönyvről a négy dimenzió mentén

	Kezelhetőség/ Átláthatóság	Adap- tabilitás	Egyértel- műség/Vilá- gosság	Gyakorlati hasznosság/ Praktikusság
Kék Pont Party Service (Budapest)	+	-		+
Lelkierő Egyesület (Debrecen)	+	-		+
Agria Party Service (Eger)			+	+
Tükör Drogambulancia (Kaposvár)		-		+
Markusovszky Kh. Drog Szakambulancia (Szombathely)			+	+
Mi-Értünk Egyesület (Békéscsaba)	+			+
Mi-Értünk Egyesület (Orosháza)	+			
ALA Milano Onlus	+		+	

Arra a kérdésre, hogy a szolgáltatók mit találtak a leghasznosabbnak a Kézikönyvben (2. kérdés), legtöbb esetben a Kézikönyv rendszerező szemlélete (4), illetve a szakirodalom alapján meghatározott trendek, működőképes megközelítések (4) fogalmazódtak meg. Hárman emelték ki a „Tipp”-ek hasznosságát és inspiráló voltát. Két-két partner hangsúlyozta az intervenciók adatbázis hasznosságát és a Kézikönyv által nyújtott segítséget az érintettekkel és döntéshozókkal való együttműködések kialakításában (6. táblázat).

6. táblázat. A Kézikönyv hasznossága a szolgáltatók szerint

	2. Mit talált a leghasznosabbnak a Kézikönyvben?
Kék Pont Party Service (Budapest)	„Korrekt, lényegre törő, tényszerű, „amerikai stílusú”, jó, hogy szakít a hagyományos legális-illegális elkülönítéssel.”
Lelkierő Egyesület (Debrecen)	„A szereplők rendszerezését, a velük való együttműködés leírását. A projekttervezésnél részletesen bemutatja a lépéseket, az együttműködések kialakítását. Sok hasznos információt, linket, szakirodalmat ajánl.”
Agria Party Service (Eger)	„Leghasznosabbnak a 3-as és 4-es fejezeteket ítélem meg. Az intervenciók tervezésénél nagyon fontosak a szakirodalmi és kutatási eredmények és hivatkozások, (...) különösen a helyi döntéshozók bevonásánál, meggyőzésénél lehet rá nagyban építeni. A 4-es fejezet tárgyilagossága és rendszerező szemlélete fogott meg.”
Tükör Drogambulancia (Kaposvár)	„A saját szolgáltatásaimon túlmenő dolgokat, amik számomra hazai keretek között is megvalósíthatónak tűnnek, gondolkodom itt például a tréningekre, amiket a szórakozóhelyek tulajdonosainak szervezhetnének, ill. azokra az intervenciókra, amik az éjszakai szórakozás színtereit és személyzetét érintő tréningeket célozzák.”
Markusovszky Kh. Drog Szakambulancia (Szombathely)	„Nagyon hasznos a 2., 3., és 4. fejezet. Jónak tartom, hogy ezek a fejezetek pontosan egymásra épülnek, jól felépítettek, rendszerezettek. Hasznosnak tartom a kutatási eredmények, trendek, tippek feltüntetését is. A melléklet (intervenció adatbázis) legalább annyira fontos, mint a Kézikönyv. Sokat lehet más országok kezdeményezéseiből, hibáiból tanulni.”
Mi-Értünk Egyesület (Békéscsaba)	„Jól strukturáltak tartom a tematikáját, valamint hasznosnak a „TIPP”-eket és a kiemelt részeket, mert azok továbbgondolásra ösztönöztek.”
Mi-Értünk Egyesület (Orosháza)	„Jól strukturáltak tartom a tematikáját, valamint hasznosnak a „TIPP”-eket és a kiemelt részeket, mert azok továbbgondolásra ösztönöztek.”
Ala Milano Onlus	„Annak a meghatározását, hogy mely megközelítések működőképeseek és melyek nem azok.” (Bizonyíték alapú intervenciók fontossága)

Arra a kérdésre válaszolva, hogy a szolgáltatók szerint mi szerepel feleslegesen a Kézikönyvben, két résztvevő tartotta szükségtelennek a különböző drogok hatásainak és veszélyeinek leírását. Felmértük továbbá azt is, hogy mi az, amit a résztvevők esetleg hiányolnak a Kézikönyvből vagy örülnének, ha nagyobb hangsúlyt kapnának. Az erre a kapott válaszokat a 7. táblázatban foglaljuk össze.

7. táblázat. A Kézikönyvből a szervezetek által hiányolt információk listája

<ul style="list-style-type: none"> • Jó lenne több információ a kriminális szervezetek szerepéről az éjszakai életben. Milyen érdekek uralják azt? Milyen érdekellentétek feszülnek a szórakozóhely tulajdonosok és az ártalomcsökkentési törekvések között, és hogyan lehet ezekre megoldást találni?
<ul style="list-style-type: none"> • A szereplőkkel való együttműködés praktikái, a kliensekkel való kapcsolatfelvétel, kommunikáció szakmai szemlélete. (Ezt az igényt már a milánói szervezet is megfogalmazta egy másik kérdésnél, lásd 4.1.3. fejezet.)
<ul style="list-style-type: none"> • Az együttműködési struktúra kialakításában több gyakorlati tanács, részletesebb iránymutatás.
<ul style="list-style-type: none"> • A szórakozóhely-tulajdonosok és a vezetőség kulcstevékenységei a szerhasználó klublátogatók jóllétének biztosítása érdekében.
<ul style="list-style-type: none"> • A megfelelő segítők, szakemberek kritériumai.
<ul style="list-style-type: none"> • Adatbázisok kiegészítése.
<ul style="list-style-type: none"> • Tapasztalatok leírása nem hatékony intervenciókról, és ennek indoklása.
<ul style="list-style-type: none"> • A hagyományos, általunk is működtetett parti szerviz/bulisegély leírása.
<ul style="list-style-type: none"> • Fontos lenne a hazai keretek között is elképzelhető és megvalósítható intervenciók elkülönítése.

További három szervezet hiányolta a specifikusan magyar adatok, tapasztalatok ismertetését. Arra a kérdésre, hogy a Kézikönyv tudott-e olyan új információval szolgálni, amellyel a partner más forrásokban eddig nem találkozott, a szolgáltatók többsége (6) igennel válaszolt. Két szervezet jelezte, hogy bár új információval nem feltétlenül szolgált a Kézikönyv, de ezekkel az információkkal ilyen összerendezett és rendszerezett formában még nem találkozott azelőtt.

Az elérendő célok és a megvalósítás lépéseinek világosságát a Kézikönyv alapján, egy kivétellel minden partner hibátlannak értékelte, kizárólag egyetlen partner gondolta úgy, hogy a megvalósítás lépései talán kissé elnagyoltak, hasznos lenne ezeket részletesebben bemutatni.

Összefoglalva az átfogó értékelés tapasztalatait, a résztvevő szervezetek a Kézikönyvben megfogalmazottakat világosnak és egyértelműnek találták, felépítésében logikusnak és rendszerezettnek ítélték, tartalmilag pedig számos praktikus információt véltek felfedezni. Rámutattak azonban arra, hogy a Kézikönyv adaptabilitása problémás, a bemutatott intervenciók vagy intervenciótípusok közül több nem alkalmazható minden kulturális környezetben. A Kézikönyv hasznosságát illetően érdemes kiemelni annak átfogó, rendszerező szemléletét, illetve a konkrét tippeket, javaslatokat összegző alfejezeteit. Utóbbi részeket azért is érdemes hangsúlyoznunk, mert a szervezetek közül többen hiányolták a gyakorlati tanácsok, javaslatok még bővebb felsorolását, kifejtését. Különösen kiemelendő ezen belül a kommunikációs technikák témaköre, amely nem csupán az érdekelt felek kö-

zötti, hanem az ellenérdekeltekkel való kommunikációs stratégiák szempontjából nyújtana gyakorlati segítséget. Emellett hasznosnak vélnék a hatékony és nem hatékony intervenciók kritériumainak részletes megjelenítését is.

4.3. Folyamatértékelés

A folyamatértékelés során a projekttervezés lépéseinek megfelelő sorrendben, az egyes munkafázisokra vonatkozó kérdőívek segítségével, lépésről lépésre térképeztük fel a Kézikönyv szerepét egy az éjszakai rekreációs színtér biztonságosabbá tételét célzó intervenció tervezésének folyamatában.

4.3.1. Problémafelmérés

A problémafelmérés munkafázisára vonatkozó kérdőív 10 darab, 5-fokú skálán értékelhető kérdést tartalmazott. Jellemző az eredményekre, hogy 4,3-nél alacsonyabb átlag egyetlen kérdés esetében sem született, és 3-as értékelés is csak két kérdés esetében fordult elő. Az eredmények azt mutatják, hogy a szolgáltatók többsége szerint a Kézikönyv teljesen világossá teszi a problémafelmérés elvégzésének szükségességét. Ezen felül, a Kézikönyv vonatkozó fejezeteiben található információk hasznos segítségnek bizonyultak a probléma feltérképezését, valamint a problémafelmérésben érintett személyekkel való kapcsolatfelvételt illetően is. A beszámolók szerint a partnerek nagymértékben támaszkodtak a Kézikönyv által javasolt munkamenetre a problémafelmérés fázisában, illetve hasznosnak találták a tippek, tanácsok alkalmazását a gyakorlatban is. A résztvevők megfelelőnek tartották a Kézikönyv által lefedett területeket a problémafeltárást illetően, csupán egyetlen szolgáltató hiányolta a kriminális szervezetek szerepének megemlítését a problémafelmérés folyamatában. A problémafelmérés kérdőív kérdéseire adott válaszok átlagértékeit a 8. táblázat mutatja be.

A nyitott kérdésekre adott válaszok összegzéséből kiderül, hogy a problémaelemzés fázisában a Kézikönyv szempontrendszere hatékony segítségként szolgált a partnerek számára a problémaelemzés felépítésében. Az érdekeltek bevonásával kapcsolatos információk segítettek az együttműködések kialakítását. A Kézikönyv új ötleteket adott a problémára vonatkozó megoldási koncepciót tekintve, ennél fogva már a problémafeltárás is másképp zajlott.

Bár az intervenció program kialakításának általános sémáját és lépéseit bemutató fejezetet nagyon hasznosnak találták a szervezetek, az éjszakai életben megjelenő, alkohol- és drogfogyasztás miatti problémákról szóló fejezet redundánsnak tűnt a nagyobb tapasztalattal rendelkező szolgáltatók számára. A kevésbé tapasztalt szervezetek számára mindazonáltal ezek is hasznos információk lehetnek. A probléma elemzésére vonatkozó fejezetből hiányzó információként jelölték meg a kriminális szervezetek kérdését, mint lehetséges nehézséget, illetve az

8. táblázat. A problémafelmérésre vonatkozó kérdések átlagértékei

Kérdés	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Világos-e a Kézikönyv alapján, hogy miért fontos a problémafelmérés elvégzése?	9	4	5	4,78	0,44
A Kézikönyv által említett kérdések lefedik-e a szükséges területeket?	9	3	5	4,33	0,71
Hasznos támpontokat adnak-e a probléma természetére vonatkozó kérdések?	9	4	5	4,33	0,50
Hasznos támpontokat adnak-e a probléma nagyságára vonatkozó kérdések	9	4	5	4,33	0,50
Hasznos tippel szolgál-e a problémafelmérésben érintett személyekkel való kapcsolatfelvételt illetően?	9	4	5	4,44	0,53
A 4.2.-es fejezet segítséget nyújt(ott)-e a probléma feltérképezéséhez az adott régióban?	9	4	5	4,44	0,53
A Kézikönyv segíti-e a problémafelmérés feladatát?	9	4	5	4,33	0,50
A Kézikönyv 2. és 3. fejezetében található információk hasznosnak bizonyultak-e a probléma felmérését illetően?	9	4	5	4,44	0,53
A problémafelmérés során, támaszkodott-e a Kézikönyv segítségére?	9	3	5	4,33	0,71
A Kézikönyv meggyőzte-e a problémafelmérés elvégzésének szükségességéről?	9	5	5	5,00	0,00
A 10 kérdés átlaga					

erre vonatkozó lehetséges megoldási módokat. Felmerült továbbá, hogy érdemes lenne a problémaelemzés fejezetben kifejteni a kliensek és családjaik igényeinek felmérését is. Másik hiányzó szempont lehet a helyi kezelő-, és ellátó helyekkel való kapcsolatfelvétel hasznossága a problémafelmérés folyamatában. Az egyik partner véleménye szerint a szerabúzus problémájának tárgyalása hiányzik a vonatkozó fejezetekből, vagy legalábbis meghatározása nem világos. Mások szerint hasznos lenne továbbá, ha a magyarországi viszonyokhoz hasonló szociális, pénzügyi, jogi és morális helyzettel rendelkező országokból származó példák is bemutatásra kerülnének.

Összességében tehát a Kézikönyv egyértelműen hasznosnak és alkalmazhatónak bizonyult a problémafelmérés fázisának vonatkozásában, ugyanakkor a szervezetek több olyan pontot is azonosítani tudtak, amelyek mentén a Kézikönyv kiegészítése, továbbfejlesztése lehetséges.

4.3.2. Hálózatépítés

A hálózatépítés munkafázisára vonatkozó 5-fokú skálán értékelhető kérdések átlagai az előbbieknél nagyobb változatosságot mutatnak; az átlagértékek 3,1-től 4,9-ig terjedtek. A hálózatépítés fontosságának világos bemutatása mellett, a hálózatépítés munkafázisára vonatkozó fejezetben található tanácsok világossága, egyértelműsége kapta a legmagasabb értékelést. A korábbiakkal is összhangban ez azt jelzi, hogy a Kézikönyv céljai, üzenetei egyértelműek, jól azonosíthatók és érthetők a felhasználók számára. Valamivel alacsonyabb, de abszolút értékükben magas pontszámot kaptak azok a dimenziók, amelyek a Kézikönyv gyakorlati alkalmazását mérték. Szintén jó megítélést kapott (4,3) a hálózatépítés alfejezetben szereplő tippek, tanácsok hasznossága a hálózatépítés megtervezésében és az érintett személyekkel való kapcsolatfelvételt illetően. A szolgáltatók többsége szerint a Kézikönyv hozzájárult a hálózatépítés szisztematikus elvégzéséhez, ugyanakkor, nem minden partner illesztett be a folyamatba olyan tevékenységet, amelyet a Kézikönyv nélkül nem alkalmazott volna (9. táblázat). Ennek egyik oka, hogy a szolgáltatók sokszor már évek óta folyamatos kapcsolatban állnak az érintett személyekkel, szervezetekkel.

Nyitott kérdéseinkre adott válaszában több partner is kiemelte a hálózatépítéssel kapcsolatos információk szisztematikus összerendezettségének, az eddig is alkalmazott technikák pontosításának és tudatosításának hasznosságát a kapcsolatok kiépítésében. A nyitott kérdések összegzése alapján kirajzolódik azonban, hogy a Kézikönyv hálózatépítésre vonatkozó fejezetében a partnerek, bár rendkívül jónak találják az előrelátható nehézségeket összefoglaló táblázatot, hiányolják ennek kibővítését, befejezését. Az előrelátható nehézségeket összefoglaló táblázatból (és általában a fejezetből) hiányzik a maffia szerepe, valamint a kriminális szervezetek és más, anyagilag erősen ellenérdekelt szervezetek által okozott nehézségek feloldásáról szóló információ.

A szórakozóhelyek bevonásával kapcsolatos nehézségek részletes kifejtése, jó példák bemutatása szintén hasznos lenne a célcsoport véleménye szerint. Egy további téma, amelynek kifejtésére igény mutatkozott, az érintett személyekkel való kapcsolatfelvétel attitűdje, vagyis annak elemzése, hogy milyen szemszögből és hogyan kommunikáljunk az együttműködő partnerekkel, hogy a célnak megnyerhessük őket.

9. táblázat. A hálózatépítésre vonatkozó kérdések átlagértékei

Kérdés	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Megkönnyítette-e a hálózatépítés feladatát?	9	3	5	3,89	0,78
A Kézikönyv által említett kérdések lefedik-e a szükséges területeket?	9	4	5	4,22	0,44
Szolgált-e hasznos tippekkel, ötletekkel, a hálózatépítés megtervezésével kapcsolatban?	9	3	5	4,33	0,87
Világos-e a Kézikönyv alapján, hogy miért fontos a hálózatépítés elvégzése?	9	4	5	4,89	0,33
Szolgált-e hasznos tippekkel az érintett személyekkel való kapcsolatfelvételt illetően?	9	3	5	4,33	0,87
A 4.3-as fejezet segítséget nyújt(ott)-e a hálózatépítéshez az adott régióban?	9	3	5	4,00	0,87
Segíti-e ez a fejezet a projekttervezés feladatát?	9	4	5	4,33	0,50
Hozzájárult-e a hálózatépítés szisztematikus elvégzéséhez?	9	3	5	4,11	0,93
A hálózatépítés folyamatába beillesztett-e olyan tevékenységet, amelyet a Kézikönyv nélkül nem alkalmazott volna?	9	1	4	3,11	1,36
A 4.3. fejezetben leírt tanácsok világosak-e, egyértelműek-e?	9	4	5	4,89	0,33
A 10 kérdés átlaga					

Rákérdeztünk, hogy milyen (akár az adott országra specifikusan jellemző) példával lehetne kiegészíteni a Kézikönyvet. Az egyik partner e tekintetben az önkormányzat bevonásának fontosságát emelte ki, mivel, mint a helyi KEF fenntartója könnyen tudja mozgósítani az adott terület szakembereit, másrészt a szórakozóhelyekre, mint működési engedélyt kiadó hatóság tud hatni, segíthet meggyőzni őket, hogy vegyenek részt a projektben.

Összegezve a hálózatépítéssel kapcsolatos eredményeket, a szervezetek ezen munkafázis tekintetében is hasznosnak és jól alkalmazhatónak ítélték a Kézikönyvet, mindazonáltal további javaslatokat fogalmaztak meg arra vonatkozóan, hogy milyen irányban lehetne fejleszteni azt. Véleményük szerint több gyakorlati tanácsra,

legjobb gyakorlatok bemutatására, illetve a korábban már említett kommunikációs technikák nagyobb mértékű hangsúlyozására lenne szükség. Utóbbi tudás különösen az ellenérdekelt felek meggyőzése szempontjából lenne fontos.

4.3.3. Intervenció kiválasztása

A zárt kérdésekre kapott eredmények alapján elmondható, hogy a résztvevők szerint a Kézikönyvben szereplő intervenciók hasznos, új ötletekkel szolgálnak az intervenció kiválasztásához, és a Kézikönyv hasznos tanácsokkal látja el a projektszervezőket az intervenciók kivitelezését illetően is. Az intervenció kiválasztásában nyújtott segítség mértékét illetően azonban jobban megoszlottak a vélemények, ahogy ezt a Kézikönyv kulturális kontextustól való függetlenségének megítélésében is érzékelhetjük (ld. 10. táblázat).

10. táblázat. Az intervenció kiválasztására vonatkozó kérdések átlagértékei

Kérdés	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Az információk az intervenció kiválasztásának szempontjából hasznosak.	9	2	5	3,89	0,93
Az említett intervenciók széleskörűek, lefedik a szükséges területeket.	9	1	5	4,11	1,27
Hasznos támpontokat nyújt az intervenció kiválasztásához.	9	3	5	4,22	0,67
Hasznos tanácsokkal szolgál az intervenció kivitelezését illetően.	9	4	5	4,56	0,53
Új szempontokat nyújt az intervenció kiválasztásához vagy kialakításához.	9	3	5	4,22	0,83
Az 5. fejezetben található intervenció-jellemzések megfelelő mennyiségű információval szolgálnak a releváns intervenciók kiválasztásához.	9	1	5	4,11	1,36
A Kézikönyvben szereplő intervenciók hasznos, új ötletekkel szolgálnak.	9	4	5	4,78	0,44
Az intervenció kiválasztásához megfelelő szempontokra világít rá.	9	2	5	4,00	1,00
A legtöbb említett intervenció Magyarországon/Olaszországban is kivitelezhetőnek tűnik.	9	3	4	3,44	0,53
A 9 kérdés átlaga					

A nyitott kérdésekben megfogalmazottakat is tekintetbe véve elmondható, hogy a hálózatépítés fejezetben leírtakhoz hasonlóan, a partnerek itt is fontosnak és hasznosnak találták a Kézikönyv rendszerező szemléletét, amely segít abban, hogy a munkafázisból ne maradjanak ki lényeges szempontok, folyamatok. A „vezérfonal” funkció mellett pedig új aspektusokra világított rá és új irányvonalat is tudott szabni a szolgáltatók számára a Kézikönyv.

Mindazonáltal, módosítási javaslatként a következő pontok fogalmazódtak meg:

- A prevenció és az ártalomcsökkentés fogalmi határainak élesebb elkülönítésére lenne szükség. A prevenció szónak ebben a Kézikönyvben nem feltétlenül kellene szerepelnie, megjelenítése akár zavaró is lehet.
- További kritikaként merült fel – bár tudjuk, hogy az intervenciók adatbázis még feltöltés alatt állt a vizsgálat időpontjában –, hogy az intervenciók listája igen hiányos, közülük is hiányoznak az újabbak, nem követik az új trendeket. Hiányoznak például az országos kampányok indítására vonatkozó információk, internet alapú programok, és a maffia okozta problémákra vonatkozó megoldások. További igényként fogalmazódott meg a személyzet számára kialakított tréningek kialakításának és standardizálásának pontosabb leírása is.
- Szintén gyakori észrevétel volt, hogy számos intervenció nem tűnik kivitelezhetőnek a célcsoport meglátása szerint. Magyarországon például a bárók működésének, nyitva tartásának szabályozása, az alkoholeladás korlátozása számos érdeket sértene, amely erősen kérdésessé tenné annak megvalósulását. Milánóban is felmerült azonban, hogy bizonyos gazdasági érdekcsoportok ellehetetleníthetik a programok kialakítását.
- Több szolgáltató is úgy vélte, hogy a Kézikönyv nem adott elég konkrét útmutatást a legmegfelelőbb intervenció kiválasztásának folyamatában, illetve, hogy az intervenciótípusok felsorolása mellett hasznos lenne ezek rövid jellemzését is szerepeltetni.
- Több partner szerint hasznos kiegészítés lehetne egy magyarázatokkal ellátott lista összeállítása a nem hatékony intervenciókról, és az ezek által elkövetett leggyakoribb hibákról.

Összességében elmondható tehát, hogy a résztvevő szervezetek szerint a Kézikönyv további tartalmi fejlesztésre szorul az intervenciók bemutatása szempontjából. Nem csupán a jelenlegi lista teljesebbé és részletesebbé tétele lenne fontos, hanem olyan tartalmi átdolgozásokra is javaslatot tettek, amely például a különböző környezetekben való hatékonyabb megvalósulásra (adaptabilitás) vonatkozik.

4.3.4. Projektterv

A projektterv megírására vonatkozó skála-kérdésekre kapott válaszok átlagai minden kérdés esetében 4 fölött maradtak. A legjobb értékelést kapott szempontok

alapján a Kézikönyv hasznos támpontot nyújt a projektterv kialakításához, illetve a szöveg a projekttervezés szempontjából fontos lépéseket, információkat emeli ki. A szolgáltatók javarészt egyetértenek abban is, hogy a Kézikönyv hasznos tanácsokkal szolgál mind a projektterv kialakításával, mind a projekt kivitelezésével kapcsolatban. Szintén 4,5-hez közeli értékelést kapott a projektterv megírásához szükséges lépések logikus sorrendben történő bemutatása (11. táblázat). Az információk, ötletek, szempontok újszerűségére vonatkozó kérdések esetében általánosságban elmondható, hogy – nem meglepő módon – az éjszakai intervenciók terén nagyobb múlttal, így nagyobb tapasztalattal rendelkező szolgáltatók kevésbé találták újszerűnek a Kézikönyv által leírtakat, mindazonáltal más partnerek szerint a Kézikönyv nem csak rendszerező segédeszközként, de új ötletek forrásaként is kiválóan alkalmazható.

11. táblázat. A projektterv megírására vonatkozó kérdések átlagértékei

Kérdés	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
A Kézikönyv megkönnyítette a projektterv megírását.	9	3	5	4,11	0,60
Logikus sorrendben tárgyalja a projektterv megírásához szükséges lépéseket.	9	3	5	4,44	0,73
Hasznos támpontokat nyújt a projektterv kialakításához.	9	4	5	4,56	0,53
Hasznos tanácsokkal szolgál a projekt kivitelezését illetően.	9	4	5	4,44	0,53
Hasznos tanácsokkal szolgál a projektterv kialakításával kapcsolatban.	9	4	5	4,44	0,53
Új szempontokat nyújtott a projektterv kialakításához.	9	2	5	4,00	1,12
A 4. fejezet lépései megfelelő mennyiségű információval szolgálnak.	9	4	5	4,33	0,50
A Kézikönyv hasznos, új ötletekkel szolgál.	9	3	5	4,22	0,83
A projekttervezés szempontjából fontos lépéseket, információkat emeli ki.	9	4	5	4,56	0,53
A legtöbb említett szempont Magyarországon/Olaszországban is alkalmazható a projekttervezés során.	9	3	5	4,11	0,60
A 10 kérdés átlaga					

A további kérdések alapján még világosabbá vált a szervezetek véleménye a Kézikönyv ezen részével kapcsolatban. A szolgáltatók több mint fele kiemelte, hogy a projektterv szerkezetének világos leírása, a tervezés lépéseinek logikus sorrendben történő ábrázolása nagymértékben segítette őket a saját projekttervük elkészítésében, mintegy vezérfonalként tudott szolgálni ebben a munkában. A munkafázisok sorrendjének logikus leírása mellett a partnerek közel fele kiemelte az érintett szereplők bevonására vonatkozó tanácsok, javaslatok hasznosságát is. A probléma elemzésére vonatkozó részek segítettek a megcélzott kívánt probléma letisztult vizsgálatában, emellett a Kézikönyv kijelöli az utat egy a célhoz megfelelő problémaelemzés elvégzéséhez.

Bár néhány nagyobb tapasztalattal rendelkező partner munkájában a Kézikönyv ismerete érdemben nem változtatott a projekttervezés szokásos menetén, csaknem minden szolgáltató véleménye szerint (a tapasztaltak szerint is), a Kézikönyv által javasolt lépések követése meggyorsította a munkát, illetve könnyebbé tette magát a munkafolyamatot, és sikeresebbé tette annak eredményét, vagyis a projektterv rendezettebbé, átláthatóbbá és logikusabbá vált.

A legtöbben az érdekelt/érintett bevonásával kapcsolatos fejezeteket tartották a Kézikönyv leghasznosabb részének, de többen megemlítették a problémaelemzésről, az értékelésről és a fenntarthatóságról szóló részeket is, csakúgy, mint az intervenciók bemutatását vagy a bekeretezett tippek hasznosságát, illetve a projektterv megírásához segédletként biztosított *Projektterv felépítésének vázát*.

A partnerek által javasolt további lehetséges módosításokat, kiegészítési javaslatokat a 12. táblázatban mutatjuk be.

12. táblázat. Milyen változások tehetnék még hasznosabbá a Kézikönyvet?

- Maffia szerepének említése, bemutatása.
- Új intervenciók bemutatása. Új, médiára alapozó intervenciók említése szükséges lenne. Most induló projektek, új irányok bemutatása hiányzik.
- Plusz helyi kiegészítésekre lenne szükség a helyi jogszabályok és lehetőségek bemutatásával.
- Még több külföldi jó példát mutathatnának be, illetve ha az említett intervenciókat részletesebben ismertetnék.
- A Magyarországon már működő bulisegély szolgálatok tapasztalatainak bemutatása.
- Egy folyamatosan frissülő honlap formájában hasznosabb, átláthatóbb lenne.
- A végleges, kibővített intervenciók adatbázis valószínűleg még több hasznos információval szolgál majd.

Összességében, minden szolgáltató úgy vélte, hogy a Kézikönyv hasznos eszköze az ártalomcsökkentő projektek kialakításának. Néhányan közülük pedig azt gondolják, hogy nem csak a tervezés, de a kivitelezés fázisában is praktikus segítséget nyújthat majd a munkájukban. A Kézikönyv kiemelten hasznos lehet új, lokális intervenciók kialakításához, illetve az ártalomcsökkentésbe újonnan belépők számára. Úgy tűnik, hogy bár a tapasztaltabb projektek is nyitottak egy ilyen eszköz irányába, s fel tudnak fedezni hasznosítható elemeket a Kézikönyvben, esetükben – értelemszerűen – kevesebb profit érezhető a könyv alkalmazásával kapcsolatosan. Ugyanakkor, a Kézikönyv továbbfejlesztésében, frissítésében, az újabb és újabb tapasztalatok integrálásában pontosan ezen tapasztaltabb szervezetek bevonása látszik a legfontosabbnak. Egyetlen kivétellel minden partner osztotta azt a véleményt, hogy szívesen használná a Kézikönyvet egy jövőbeni projekt megtervezéséhez is. Egyetlen szolgáltató nyilatkozott csak úgy, hogy már elegendő tapasztalattal rendelkezik a projekttervezést illetően, így nem szándékozik Kézikönyvet használni a munkájához a jövőben. Más szervezetek, többéves tapasztalatuk ellenére is alkalmazzák a Kézikönyvet.

4.4. Eredményértékelés: a projektervek teoretikus szempontú értékelése

Amint azt már a korábbiakban említettük, az értékelésre fordítható idő rövidegsége (6 hónap) miatt az eredményértékelés nem a Kézikönyv alapján tervezett fejlesztések megvalósítására, hanem a fejlesztési tervek elő- és elkészítésére vonatkozott. Az eredmény-evaluáció a vizsgált szolgáltatók által elkészített projektervek teoretikus szempontú értékelését foglalta magába, azaz annak vizsgálatát, hogy a Kézikönyv segítségével a szolgáltatóknak milyen mértékben sikerült az adott problémát feltárnia, s arra nézve reális és potenciálisan megvalósítható tervet kialakítania. A vizsgálat részeként a problémafelmérést, a helyi sajátosságok megismerését, a rendelkezésre álló kapacitások (emberi és anyagi források) adekvát felmérését is értékeltük, illetve azt is, hogy a szolgáltatóknak mennyiben sikerült ezekhez illeszkedő programokat kidolgozni. Értékeltük továbbá a célok meghatározásának helytállóságát és pontosságát, valamint a program ütemtervének, tervezett értékelési módjának és fenntarthatóságának realitását és a projektterv Kézikönyv szempontjainak való megfelelését is.

Az eredményértékeléshez kialakított értékelőlapok kitöltésére minden program esetében három független, a prevenció programok értékelésében jártos személyt kértünk fel. Az értékelők a fentebb említett szempontok mentén, külön értékelőlapon, 5-fokú skála (1 = –értékelhetetlen, teljesen inadekvát; 5 = kitűnő; illetve: X = nem alkalmazható) segítségével értékelték a kilenc kidolgozott projektterv egyes részeinek a Kézikönyv által javasoltakkal való megfeleltethetőségét. Ennek megkönnyítése céljából az egyes tételek mellett hivatkozást helyeztünk el a

Kézikönyv, illetve a „Segédlet a projektterv megírásához” című anyag vonatkozó fejezeteire is.

Az értékelők között magas konzisztencia mutatkozott. Két pontnál nagyobb eltérés egyetlen projekt egyetlen tételének esetében fordult elő; ezen inkonzisztenciát az értékelők közötti egyeztetéssel feloldottuk.

Összefoglalva az értékeléseket, az egyes kérdésekre adott ítéletek átlagai a 3,7 és 4,5 értékek közé estek, ami azt mutatja, hogy a szolgáltatók által kidolgozott programok általánosságban megfelelő, elfogadható mértékben tükrözték a Kézikönyv által közvetített megfontolásokat (13. táblázat). A projekttervek átfogó értékelésére átlagosan 4-es értelet adtak a bírálók, s egyetlen projekt esetében sem született 3-asnál rosszabb értékelés.

Összességében, a projektterv átfogó célkitűzésének világos megfogalmazása (4,3) a megcélozandó probléma kijelölésének – problémaelemzés tükrében történő – realitása (4,4), a célcsoport kijelölésének világossága és adekvátsága (4,5), valamint a kiválasztott intervenció megfelelősége a problémaelemzés és a kijelölt célok tekintetében (4,4) kapta a legkedvezőbb értékeléseket a vizsgált tizenhárom dimenzió közül. Szintén meglehetősen reálisnak értékelték a szakemberek az ütemtervek kialakítását (4,2). Valamivel kedvezőtlenebb értékelés született a problémaelemzés (4,0), illetve a konkrét célok meghatározása és adekvátsága (4,0) vonatkozásában.

Ugyanakkor, nagy változatosságot mutatott és 4,0 alatti átlagértékelést kapott a hálózatépítés folyamatára vonatkozó szempont (3,8), annak ellenére, hogy a folyamatértékelés során a szolgáltatók maguk úgy vélték, hogy a Kézikönyv nagy segítséget jelentett számukra ezen a ponton. Az értékelések alapján emellett, a szolgáltatók számára a legtöbb problémát a források elérhetőségének adekvát elemzése (3,8), illetve a projektek monitorozásának, értékelésének adekvát módon történő megtervezése (3,7) jelentette.

13. táblázat. A projektértékelő adatlapok egyes tételeire adott értékelések átlagai a 9 projekttervre nézve

	Minimum*	Maximum**	Átlag	Szórás
Mennyire világos (egyértelmű) a projekt átfogó célkitűzése?	3,00	5,00	4,30	0,65
Mennyire adekvát a problémaelemzés? Megfelelő forrásokat használ-e projektgazda?	2,00	5,00	4,03	0,98
Mennyire reális (adekvát) a megcélozandó probléma (a projekt célkitűzése) a problémaelemzés tükrében?	2,00	5,00	4,37	0,93
Mennyire adekvát a hálózatépítésbe bevont vagy bevonni kívánt szakemberek, érintettek köre és annak módja a megcélzott probléma tükrében?	1,00	5,00	3,78	1,26
Mennyire világosak (egyértelműek) a projekt konkrét célkitűzései?	2,67	5,00	4,04	0,87
Mennyire adekvátak a konkrét célok a feltárt problémák, a rendelkezésre álló kapcsolatok és az átfogó célkitűzés tükrében?	2,67	5,00	4,04	0,68
Mennyire egyértelmű (világos) és reális a célcsoport meghatározása az adott problémák és célkitűzések ismeretében?	4,00	5,00	4,52	0,34
Mennyire adekvát a kiválasztott intervenció a problémaanalízis és a kijelölt célok tekintetében?	3,33	5,00	4,37	0,48
Mennyire egyértelmű és reális az ütemterv?	2,67	5,00	4,22	0,76
Mennyire adekvát a források elérhetőségének elemzése?	1,00	5,00	3,81	1,27
Mennyire adekvát a projekt értékelésének tervezett módja a kijelölt célok tükrében?	2,00	5,00	3,74	0,85
Mennyire megfelelő a projekt fenntarthatóságának elemzése?	3,00	4,67	4,11	0,58
A projektterv átfogó értékelése.	3,33	5,00	4,00	0,50
A 13 tétel egyes projekttervek esetében számolt átlagának átlaga	3,49	4,92	4,10	0,44

* A 3 értékelő által adott értékelések átlagának minimuma

** A 3 értékelő által adott értékelések átlagának maximuma

Az értékelők visszajelzéseit összesítve kiderült, hogy bár akadtak hiányosságok a projekttervekben – a leggyakoribb probléma inkább technikai, formai jellegű volt; nevezetesen az egyes információk nem megfelelő helyen történő ismertetése – korábbi prevenciók programok teoretikus értékelésében szerzett tapasztalataikhoz viszonyítva jelen projekttervek igen jól organizáltak, szakmai szempontból magas színvonalúak voltak. Fontos azonban hangsúlyozni azt is, hogy a projektterv megírásának munkafázisában bár direkt tanácsadást nem nyújtottunk a kutatásban résztvevő programgazdák számára, az időnkénti konzultációk, s különösen a felmerülő kérdések nyomán elkészített, a projektterv felépítésére vonatkozó segédanyag, a visszajelzések alapján jelentős segítséget jelentett a szervezetek számára.

5. Diszkuszió és módosítási javaslatok

Az eredményeket összefoglalva azt láthatjuk, hogy a Healthy Nightlife Toolbox a szolgáltatók szemében is hiánypótló vállalkozásnak számít. A megkérdezettek többségében már felmerült az igény olyan összefoglaló anyagra vagy információs fórumra, amely magába foglalja más szervezetek gyakorlati tapasztalatait az éjszakai életben végzett intervenciók terén, illetve normákat, legjobb gyakorlatokat, sikeres megoldási módokat közvetít a szolgáltatók számára.

A Kézikönyv átfogó értékelése során a vizsgált négy dimenzió (*Kezelhetőség/Átláthatóság, Adaptabilitás, Egyértelműség/Világosság* és *Gyakorlati hasznosság/Praktikusság*) az adaptabilitás kivételével igen kedvező megítéléseket kapott. A könyv a vizsgált szempontok mentén jól felépített, átlátható, gyakorlatias és könnyen alkalmazható eszköznek bizonyult, ugyanakkor az is kiderült, hogy a Kézikönyv alkalmazhatósága kultúrától nem feltétlenül független. Bizonyos intervenciók vagy intervenciótípusok kivitelezhetősége jelentősen függ az adott országban érvényben lévő jogszabályoktól, politikai irányelvektől és gazdasági helyzetétől. Mivel jelen kutatás csak két országra vonatkozik, megállapításainkat nem általánosíthatjuk, mindazonáltal a Kézikönyv további átdolgozása során mindenképp indokolt kiemelt figyelmet szentelni a kulturális különbségeknek.

A szervezetek kiemelték a Kézikönyv átfogó, *rendszerező szemléletét*, a *bizonyítékokon alapuló működőképes megközelítések* meghatározását, illetve a konkrét *tippeket, tanácsokat*, mint olyan tényezőket, amelyek segítséget jelenthetnek a szakemberek munkájában. Ezzel együtt azonban felmerült az igény az együttműködési struktúra kialakítására vonatkozó gyakorlati tanácsok, javaslatok bővebb kifejtésére, ezen belül is különösen olyan kommunikációs stratégiák részletesebb ábrázolására, amelyek nem csupán az érdekelt felek közötti, de az ellenérdekeltekkel való kommunikációt is megkönnyíthetnék. Szintén igény mutatkozott a segítők és a végső

célcsoport közti kommunikációs technikák bemutatására. Emellett a partnerek hasznosnak vélnék a hatékony és nem hatékony intervenciók kritériumainak részletes megjelenítését is.

A Kézikönyv egyértelműen hasznos információforrásnak és jól alkalmazható segédanyagnak bizonyult a *problémafelmérés* munkafázisára vonatkozóan, ugyanakkor a vonatkozó fejezetekből hiányolták a kriminális szervezetek szerepének megemléztetését, a kliensek és családjaik igényeinek felmérésére vonatkozó információkat, a helyi kezelőhelyekkel való kapcsolatfelvétel fontosságát, valamint a szerabúzus jelenségének pontosabb definiálását.

A *hálózatépítéssel* kapcsolatos eredmények azt mutatják, hogy a szervezetek ezen munkafázis tekintetében is praktikus és jól alkalmazható segédeszköznek tartották a Kézikönyvet. Ezzel együtt, javaslataik szerint több gyakorlati tanács megfogalmazása, a legjobb gyakorlatok bemutatása, illetve a már említett kommunikációs heurisztikák részletesebb bemutatása nagyban növelné a Kézikönyv gyakorlati alkalmazhatóságát.

Annak ellenére, hogy az *intervenciós adatbázis* a vizsgálat időpontjában még nem volt teljes, a résztvevők szerint a Kézikönyvben szereplő intervenciók hasznos ötletekkel szolgálnak az intervenciók kiválasztásához, illetve a Kézikönyv hasznos tanácsokkal látja el a projektszervezőket a programok kivitelezését illetően is. Igény fogalmazódott meg ugyanakkor a konkrétabb útmutatások iránt, valamint többen hiányolták az intervenciótípusok részletesebb bemutatását. Ezen túlmenően kritikaként merült fel, hogy számos intervenció kivitelezhetetlennek tűnik az adott környezetben; itt egyértelműen megmutatkoztak tehát a kulturális korlátok.

Csaknem valamennyi szolgáltató szerint, a Kézikönyv által javasolt lépések követése meggyorsította és megkönnyítette a *projektterv elkészítésének* munkafolyamatát, illetve pozitívan befolyásolta annak eredményét, vagyis a projektterv rendezettebbé, átláthatóbbá és logikusabbá vált. Ezzel együtt, a projekttervek megírásának munkafázisában, a szolgáltatóktól érkező, a projektterv konkrét felépítését illető bizonytalanságot tükröző visszajelzések nyomán szükségét éreztük egy, a Kézikönyvben leírnál részletesebb szerkezeti vázlat létrehozásának, amelyet a partnerek rendelkezésére bocsájtottunk a tervek elkészítéséhez. A visszajelzések alapján úgy véljük, ez a segédlet hozzájárult a projekttervek felépítésének organizáltságához, ezért a dokumentum várhatóan a Kézikönyv hasznos kiegészítése lesz.³

Összességében elmondható, hogy az értékelés során a városok nagyságának tekintetében nem láttunk szisztematikus eltéréseket a szolgáltatók között a Kézikönyv értékelését illetően, tehát a különbségekkel együtt járó eltérő intervenciós szükségletek nem befolyásolták érdemben a Kézikönyv érvényességét, alkalmazhatóságát.

³ A Healthy Nightlife Toolbox és a Kézikönyv módosított változata 2009 decemberétől elérhető a www.hnt-info.eu weboldalon keresztül.

Eltéréseket találtunk viszont a partnerek Kézikönyv hasznosságáról alkotott ítéletei között azzal összefüggésben, hogy mekkora megelőző tapasztalattal rendelkeztek az éjszakai rekreációs szcénában kivitelezett programokat illetően. A Kézikönyv kiemelten hasznosnak bizonyult új, lokális intervenciók kialakításához, illetve a rekreációs szcénában végzett ártalomcsökkentésbe újonnan belépő szereplők számára. Egyúttal úgy tűnik, hogy bár a tapasztaltabb partnerek is nyitottak egy ilyen eszköz irányába, s fel tudnak fedezni hasznosítható elemeket a Kézikönyvben, esetükben – értelemszerűen – kevesebb profit érezhető a könyv alkalmazásával kapcsolatosan. Ugyanakkor, a Healthy Nightlife Toolbox jelenlegi és majdani, világhálón elérhető változatának továbbfejlesztésében, frissítésében, az újabb és újabb tapasztalatok és bizonyíték alapú intervenciók integrálásában talán ezen tapasztaltabb szervezetek bevonása bizonyulhat a leggyümölcsözőbbnek.

Irodalom

- Demetrovics Zs. és Pelle A. (2000): „Biztonságos szórakozóhely” program. Ajánlás valamint elméleti és jogi háttéranyag a táncos szórakozóhelyek biztonságos üzemeltetéséhez. *Szenvedélybetegségek*, 8, 6: 433–441.
- Demetrovics Zs. és Rác J. (Szerk.) (2008): *Partik, drogok, ártalomcsökkentés*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.